

ЈЕДАН НОВИ ВОЈНИЧКИ НАТПИС ИЗ КОЊУХА

Село Коњух — југоисточно од Куманова, у којем је још 1955 године за време пољских радова био случајно откопан споменик који третирамо у овом раду, налази се с леве стране Криве Реке, на старом путу који је некад водио од Куманова преко Ђу-стендила — античке Пауталије, за Софију¹⁾. Захваљујући пок. проф. Николи Вулићу, који је пронашао и објавио неколико фрагмената латинских натписа, Коњух је ушао у списак античких налазишта наше земље²⁾. Иначе Коњух, у коме су констатовани остаци велике базилике из VI века, представља веома значајно налазиште старохришћанске архитектуре и у њему је према мишљењу проф. Св. Радојчића можда било седиште епископа или суфрагана³⁾. Св. Радојчићу античког материјала, према саопштењу истог професора, на локалитету „Големо Градиште“, између села и Реке, где се налазе рушевине града и базилике, постоји још извештај бр. делова римских натписа⁴⁾. До сада објављени епиграфски материјал — због тога што је сачуван само у незнатним фрагментима — није од неког већег значаја, што се не би могло рећи за споменик на чији опис и анализу прелазимо.

Споменик је великог формата⁵⁾, исклесан од сивог андезита, одломљен горе и десно косо преко фронтоне, а површински на појединим местима излизан и олупан, особито у делу где се налази рељеф, и у горњем делу натписног поља десно, тако да је последње слово трећег реда натписа у толикој мери избрисано да се једва назиру контуре једнога „О“. Стела се завршава слободним троугаоним фронтоном који је декорисан у средини једним великим према горе отвореним полумесеком, и потпуно геометриски представљеном четворолисном розетом — боље рећи звездом, и двома петокраким, у угловима са стране. На фронтон се надовезује директно профилисано поље са девет редова латинског надгробног

¹⁾ Св. Радојчић, *Црква у Коњуху*. Зборник радова Византолошког института књ. I. Београд (1952) стр. 148.

²⁾ Н. Вулић, *Антички споменици наше земље*. Споменик САН ХСВШ бр. 212 и 213. Натпис бр. 8243 у СЛ III је из Куманова.

³⁾ Св. Радојчић, *о. с.* стр. 150.

⁴⁾ Ibidem, стр. 148.

⁵⁾ Димензије: максимална сачувана висина 2,16; ширина 0,26; висина натписног поља без оквира 0,80; ширина 0,30; висина рељефног поља 0,28; ширина 0,61 м.

натписа испод којег се налази рељефна представа коњаника огрнутог хламидом, у скоку на десно, којег због недостатка уобичајених атрибута у овом случају не би требало протумачити као „Трачког“, него довести у везу са покојниковим занимањем. Натпис гласи:

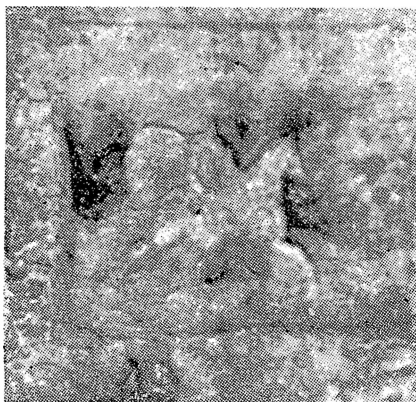
Сл. 1

D(is) M(anibus)
 Sabino
 Antio o(ptioni)
 Coh(ortis) L(ucensium ?) Eu-
 porus et Fortu-
 nata pa-
 tr(ono) b(ene) m(erenti)
 p(osuerunt).
 V(ixit) a(nnis) XXXV.

Слова су урезана дубоко, изузев њих неколико (на пр. S и O у другом реду, O у трећем), која су уосталом и излизана. Код

слова: Т, L и Е водоравне линије су кратке. У главном слова су исте висине — сса 7 см., сем у последњем реду у коме слово А износи само 4,5 см. Натпис садржи неколико лигатура: у другом реду IN, у трећем NT, у четвртм СО, у осмом TR, а у последњем број XXX. Интерпункција, у облику тачке, постављена је иза скраћених речи (нарочито је јасна у трећем реду после сигле O), само између иницијала консекративне формуле је *hedera distinguens* (сл. 1 и 2).

Из текста дознајемо да су споменик подигли Еупорос и Фортуната своје патрону Сабину Антију који је служио као *optio* у једној кохорти чије је име започињало словом „L“. Сва малочас

Сл. 2

споменута имена, као што видимо, римска су, сем ослобођениковог, у којем би — с обзиром на провенијенцију споменика — могли да видимо претрачко име Еупор у латинској транскрипцији, него грчко Εὐπορος⁶⁾. У погледу етничке припадности умрлога подофицира на основу његовог гентилног имена које вероватно стоји у индиректној вези са личношћу легата Доње Мезије Антија Руфина, могло би се претпоставити да је он био потомак неког романизованог домородца⁷⁾.

Споменик је из каснијег времена — из друге половине III или можда из почетка IV века. На овакво датовање указује не само двочлана ономастичка формула у којој је улогу преномена преузео чести и уобичајени когномен *Sabinus*⁸⁾, него и други елементи садржани у натпису, на пример: завршетак на *-inus* самог когномена, облик слова, употребљене формуле, бројне лигатуре и — што је важно — сасвим геометриско третирање декоративних мотива у фронтону. У прилогу предложеном датовању говори и чињеница да су ослобођеник и ослобођеница означени само једним именом, што — да узгред напоменемо — није ретко у каснијим натписима и када нису у питању само робови, особито ако се из контекста, као што је овде случај, оно што није наведено може лако да подразуме⁹⁾.

⁶⁾ Cf. A. Evans, *Antiquarian researches in Illyricum*, III-IV, 1885, 125.

⁷⁾ P. v. Rohden, *PWRE* I₂ (1894) 2565. *CIL* III 749 (..... *Antius Rufinus* inter Moesos et Thracas fines posuit) 136 r.

⁸⁾ V. *CIL* III Indices.

⁹⁾ Cf. H. Thilander, *Étude sur l'épigraphie latine*, Lund 1925, p. 98.

Споменик припада активном војнику, а то је за нас од особито значаја, јер се њиме посведочује присуство једне од помоћних кохорти у време познијег царства на месту данашњег Коњуха, или у његовој најближој околини. Међутим, о којој је кохорти реч није могуће казати на основу више него оскудних података које нам пружа натпис, јер не само што је иста означена једино иницијалом свога имена, него није наведена ни њезина нумерација, што се обично, иако не увек, практикује. Према томе остаје нам једино да се ограничимо на претпоставке. Када од многобројних кохорти чије име почиње словом „L“¹⁰⁾ искључимо све оне које су биле распоређене у провинцијама удаљеним од области одакле је наш натпис, као и оне које су рано биле пребачене на Исток, остаје их само неколико које би, према нашем мишљењу, требало узети у обзир при идентификовању кохорте чији је припадник био Sabinus Antius, а то су: Cohors I Lusitanorum, Cohors I Lusitanorum Cyrennaica, Cohors III Lusitanorum, Cohors V Callaecorum Lucensium и Cohors II Lucensium. Кохорте I и III Lusitanorum посведочене су у I и II веку у Панонији¹¹⁾, а I Lusitanorum Cyrennaica у Доњој Мезији крајем I и почетком II века¹²⁾. Жиг „Coh. I Lus“ са једне опеке из Кулина код Ниша указује на присуство једне — не би могли рећи које — од двеју мало пре споменутих кохорти и у Горњој Мезији, но неизвесно у које време¹³⁾. Cohors V Callaecorum Lucensium, која се понекад у натписима именује и једноставно „Lucensium“, посведочена је такођер у Панонији, односно у Горњој Панонији почев од 60 године па до краја II века¹⁴⁾, а вотивним натписом из Суводола код Сопота и у Горњој Мезији¹⁵⁾. Што се тиче Cohors II Lucensium за њу се зна да се од 78 године налазила у Мезији, а после поделе провинције у Доњој Мезији, одакле је крајем II века била премештена у Тракију где је налазимо и у првој четврти III века¹⁶⁾. Релативно мала удаљеност Коњуха од мезиско-трачке границе, као и трачких локалитета Бања и Мусибег одакле су натписи у којима се ова кохорта спомиње¹⁷⁾, а затим и чињеница да су Мезија и Тракија у војничком погледу биле повезане, наводи

¹⁰⁾ Cichorius, *Cohors*, RE IV₁ (1900) 307—314.

¹¹⁾ Ibidem 312, 313; A. Mócsy, *Pannonia*, RE IX Suppl. (1962) 623.

¹²⁾ Cichorius, *op. cit.* 312.

¹³⁾ Споменик САН 98, Београд (1941—1948) бр. 195.

¹⁴⁾ Cichorius, *op. cit.* 265; Mócsy, *op. cit.* 622.

¹⁵⁾ CIL III Suppl. 14542 Није ми приступачан чланак Вулића и Премерштајна у *Jahresh. d. oester. Inst.* 3, 1900, Beiblatt p. 161, па према томе су ми непознати и закључци до којих се можда дошло, као и предложено датовање натписа. Закључујући према означавању лица са три имена натпис је изгледа из II века, значи старији од нашег.

¹⁶⁾ Cichorius, *op. cit.* 311. Д. Димитровъ, *Нагробниѣхъ ѿлоци ѿѣ рим. време въ Северна Бѣлѣарѣя*, София 1942, стр. 48. Није ми било приступачно дело од W. Wagner, *Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*.

¹⁷⁾ E. Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien*, Wien 1906, n. 32 (Бања код Дупнице) и 44 (Мусибег код Дупнице).

на претпоставку да се од наведених пет кохорти у нашем натпису мисли баш на њу¹⁸⁾. Кохорта је вероватно дуже времена била једина у пограничној области која нас интересује и као таква добро позната, па је и примитивни каменорезац у недостатку расположивог простора за предвиђени натпис дозволио себи да је означи само иницијалом њеног имена, не наводећи шта више ни њен број. Ипак, не треба пропустити а да се не напомене да би могла да буде у питању и некоја друга од горе споменутих кохорти, а није искључено ни то — ако се има у виду да су кохорте као и легије према потреби биле премештане понекад из једних провинција у друге без обзира на територијалну удаљеност — да би се могло радити и о једној од оних које смо одмах у почетку искључили. Тачан одговор на ово питање могао би да даде једино нови епиграфски материјал, а све дотле, оно остаје отворено.

Скојље.

Борка Јосифовска.

RÉSUMÉ

Borka Josifovska: UNE ÉPITAPHE MILITAIRE DE KONJUH

La stèle funéraire publiée ci-dessus a été découverte par hasard en 1955 dans le village de Konjuh (au sud-est de la ville de Kumanovo) bien connu par sa basilique paléochrétienne du VIe siècle. Selon l'épithaphe latine elle a été érigée par *Euporus* et *Fortunata* à leur patron *Sabinus Antius* qui a servi comme *optio* dans une cohorte dont le nom en ce cas est indiqué seulement par son initiale (*L*) et la numération écrite omise, ce qui ne donne pas la possibilité pour son identification. Pour cette raison, en se bornant seulement aux hypothèses, l'auteur suppose qu'il s'agit ici de l'une des cinq cohortes suivantes: Cohors I Lusitanorum, Cohors I Lusitanorum Cyrennaica, Cohors III Lusitanorum, Cohors V Callaecorum Lucensium et Cohors II Lucensium, probablement de cette dernière, mais elle n'exclut pas même la possibilité qu'il pourrait être question aussi d'une certaine autre cohorte dont le nom commence par „L“. Quant à la date de cette stèle, l'auteur propose la deuxième moitié du IIIe siècle, ou le plus tard le début du IVe siècle. La stèle se trouve maintenant au Musée archéologique à Skopje.

¹⁸⁾ B. Filow, *Die Legionen der Provinz Moesia*, Leipzig, 1096, 3.